

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 maja 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Andrzej Struzik
Sędziowie:	SSA Teresa Rak (spr.) SSA Paweł Czepiel
Protokolant:	st. sekr. sądowy Urszula Kłosińska

po rozpoznaniu w dniu 14 maja 2018 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa A. L. (1)

przeciwko A. L. (2) i K. S.

o zachówek

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 30 marca 2016 r. sygn. akt I C 1129/14

1. zmienia zaskarżony wyrok w pkt I, II, III, V, VI i VII a, b, c w ten sposób, że:

- w pkt I kwotę 28.161,92 zł podwyższa do kwoty 39.908,77 zł (trzydzieści dziewięć tysięcy dziewięćset osiem złotych 77/100),

- w pkt II kwotę 23.245,17 zł podwyższa do kwoty 32.941,19 zł (trzydzieści dwa tysiące dziewięćset czterdzieści jeden złotych 19/100),

- w pkt III kwotę 9.900,11 podwyższa do kwoty 14.029,61 zł (czternaście tysięcy dwadzieścia dziewięć złotych 61/100),

- w pkt V kwotę 243,99 zł podwyższa do kwoty 1.103 zł (jeden tysiąc sto trzy złote),

- w pkt VI kwotę 243,99 zł podwyższa do kwoty 1.103 zł (jeden tysiąc sto trzy złote),

- w pkt VII:

- w podpunkcie „a” kwotę 3.026,37 zł podwyższa do kwoty 4.292,73 zł (cztery tysiące dwieście dziewięćdziesiąt dwa złote 73/100),

- w podpunkcie „b” kwotę 3.026,37 zł podwyższa do kwoty 4.292,73 zł (cztery tysiące dwieście dziewięćdziesiąt dwa złote 73/100),

- w podpunkcie „c” kwotę 6.825,44 zł obniża do kwoty 4292,73 zł (cztery tysiące dwieście dziewięćdziesiąt dwa złote 73/100);

2. oddala apelację w pozostałym zakresie;

3. zasądza od pozwanych A. L. (2) i K. S. na rzecz powódki A. L. (1) kwoty po 450 zł (czteryście pięćdziesiąt złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;

4. nakazuje ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie od pozwanych A. L. (2) i K. S. kwoty po 489,50 zł (czteryście osiemdziesiąt dziewięć złotych 50/100) oraz od powódki A. L. (1) z zasądzanego roszczenia kwotę 766 zł (siedemset sześćdziesiąt sześć złotych) tytułem kosztów sądowych;

5. nakazuje ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w Krakowie od pozwanych A. L. (2) i K. S. kwoty po 268,37 zł (dwieście sześćdziesiąt osiem złotych 37/100) oraz od powódki A. L. (1) z zasądzanego roszczenia kwotę 315,22 zł (trzysta piętnaście złotych 22/100) tytułem kosztów sądowych.

SSA Teresa Rak SSA Andrzej Struzik SSA Paweł Czepiel

Sygn. akt I ACa 1816/16

UZASADNIENIE

Powódka A. L. (1) wniosła o zasądzenie na jej rzecz od pozwanych J. L. (1), A. L. (2) i K. L. kwoty 128.922 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 14 maja 2013 r. tj. od dnia odebrania przez pozwanych wezwań do zapłaty zachowku do dnia zapłaty tytułem zachowku po ojcu J. L. (2) oraz kosztów procesu.

Na uzasadnienie podała, że postanowieniem z dnia 27 listopada 2012 r. wydanym do sygn. akt I Ns 707/11/K, Sąd Rejonowy (...) wK., stwierdził, iż spadek po J. L. (2), zmarłym w dniu 21 lutego 2011 r. w K., na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 10 lutego 2010 r. z dobrodziejstwem inwentarza nabyli: żona J. L. (1) w 108.331/700.028, syn A. L. (2) w 308.159/700.028, córka K. L. w 254.358/700.028, córka A. L. (1) w 7295/700.028, wnuczka M. P. (1) w 7295/700.028, wnuk M. P. (2) w 7295/700.028, wnuk M. P. (3) w 7295/700.028 – wszyscy w stosunku do całości spadku. Powódka jest spadkobiercą ustawowym – córka spadkodawcy i z ustawy nabyłaby spadek w 3/16 części. Łączną wartość spadku powódka określiła na 727.989,31 zł, wskazując, że w skład spadku wchodzi współdziałal na zasadzie wspólności ustawowej małżeńskiej z J. L. (1): we własności nieruchomości zabudowanej położonej w Z. o wartości 324.993 zł, w prawie własności lokalu mieszkalnego położonego przy ul. (...) w K. o wartości odpowiednio 199.827,50 zł i 146.027 zł, dwóch udziałach wynoszących po 1/56 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej lokale o innym przeznaczeniu niż mieszkalne – garaże położone w K. przy ul. (...) o wartości po 10.122,50 zł, samochodu marki S. (...) o wartości 7050 zł, środki pieniężne zgromadzone w (...) w kwocie 666,81 zł a także udział w wysokości 1/2 we własności nieruchomości położonej w Z. składającej się z działek nr (...) o wartości 29.179 zł. Wskazała też powódka na poczynione przez spadkodawcę darowizny, których wartość powinna być doliczona. Na rzecz żony J. L. (1) spadkodawca darował lokal położony w K. przy ul. (...) wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej o wartości 400.000 zł oraz udział 1/2 w działce nr (...) o pow. 0,1062 ha położonej w Z. o wartości 324.994 zł. Z tytułu zachowku należy się powódce połowa wartości udziału jaki odziedziczyłaby z ustawy czyli 3/32 części z całości. W związku z tym, tytułem zachowku powódce należy się kwota: $3/32 \times 1.452.983,31 \text{ zł} = 136.217,19 \text{ zł}$. Na podstawie testamentu powódka nabyła wartość 7.275 zł, zatem należy się jej zachówek w wysokości 128.922 zł.

Pozwani J. L. (1), A. L. (2) i K. L. wniesli o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu.

Zarzucili, że powódka nadużywa swojego prawa, bowiem po rozwodzie z matką powódki, spadkodawca pozostawił powódce czteropokojowe w pełni wyposażone mieszkanie w K. przy ul. (...), a po rozwodzie rozpoczął gromadzenie majątku ponownie. Otrzymywała też od ojca częste i długotrwałe wsparcie finansowe, aż do momentu kiedy spadkodawca zachorował. Wówczas powódka przestała interesować się ojcem. Trakcie choroby odwiedziła go zaledwie kilka razy, nie oferując pomocy. Wskazali też pozwani na nakłady jakie poczynili na majątek wspólny J. i J. L. (1), a zwłaszcza na działkę w Z., która w chwili zawarcia małżeństwa przez spadkodawcę z J. L. (1) była niezabudowana. Z kolei mieszkania przy ul. (...) zostały zakupione z myślą o dzieciach z drugiego małżeństwa. Koszty ich wykończenia ponosili pozwani K. i A. L. (2). Wskazali też pozwani na długi spadkowe, a to koszty pogrzebu 14.094,84 zł oraz kredyt zaciągnięty przez zmarłego wspólnie z J. L. (1) w kwocie 129.184,85 zł.

W dniu 19 lutego 2014 roku zmarła pozwana J. L. (1), Jej spadkobiercami są A. L. (2) i K. S. po 1/2 części na podstawie własnoręcznego testamentu z dnia 10 lutego 2010 r.

Wyrokiem z dnia 30 marca 2016 roku Sąd Okręgowy w Krakowie zasądził na rzecz powódki od pozwanego A. L. (2) kwotę 28.161,92 zł, od pozwanej K. S. kwotę 23.245,17 zł i od pozwanych A. L. (2) i K. S. solidarnie kwotę 9.900,11 zł, wszystkie kwoty z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 30 marca 2016 roku do dnia zapłaty. Dalej idące powództwa Sąd oddalił oraz zasądził od pozwanych A. L. (2) i K. S. kwoty po 243,99 zł złotych tytułem zwrotu kosztów procesu, a także nakazał ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie tytułem kosztów sądowych: od pozwanych kwoty po 3.026,37 zł i od powódki z zasądzonych na jej rzecz roszczenia kwotę 6.825,44 zł.

Rozstrzygnięcie wydał Sąd w oparciu o następujące ustalenia faktyczne:

J. L. (2) zmarł 21 lutego 2011 r. Od 30 grudnia 1982 r. aż do śmierci pozostawał w związku małżeńskim z J. L. (1). Miał czworo dzieci: córkę A. L. (1) i A. P. (z pierwszego małżeństwa z J. L. (3) zakończonego rozwodem) oraz syna A. L. (2) i córkę K. L. (z małżeństwa z J. L. (1)). A. P. zmarła w 2001 r. pozostawiając troje dzieci: M. P. (3), M. P. (1) i M. P. (2). M. P. (3) w dacie śmierci matki był małoletni. Spadkodawca pozostawił testament własnoręczny z dnia 10 lutego 2010 r., na podstawie którego Sąd Rejonowy (...) w K. w sprawie I Ns 707/11/K, postanowieniem z dnia 27 listopada 2012 stwierdził, że spadek po J. L. (2) z dobrodziejstwem inwentarza nabyli: żona J. L. (1) w 108.331/700.028, syn A. L. (2) w 308.159/700.028, córka K. L. w 254.358/700.028, córka A. L. (1) w 7295/700.028, wnuczka M. P. (1) w 7295/700.028, wnuk M. P. (2) w 7295/700.028, wnuk M. P. (3) w 7295/700.028 – wszyscy w stosunku do całości spadku.

Ustalił Sąd, że w skład spadku po J. L. (2) wchodzi:

- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności zabudowanej nieruchomości położonej w Z., składającej się z działki nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...), o wartości 297.589 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny położony przy ul. (...) w K., objętej księgą wieczystą nr (...), z którą jest związany udział w nieruchomości wspólnej, objętej księgą wieczystą nr (...) wynoszący (...) części, o wartości 177.913 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny położony przy ul. (...) w K., objętej księgą wieczystą nr (...), z którą jest związany udział w nieruchomości wspólnej, objętej księgą wieczystą nr (...) wynoszący 59/10000 części, o wartości 131.083 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności równej 1/56 części nieruchomości stanowiącej lokal o innym przeznaczeniu niż mieszkalne – garaż (...) (miejsce postojowe nr (...)), położonej w K. przy ul. (...), objętej księgą wieczystą nr (...) o wartości 9.726 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności równej 1/56 części nieruchomości stanowiącej lokal o innym przeznaczeniu niż mieszkalne – garaż (...) (miejsce postojowe nr (...)), położonej w K. przy ul. (...), objętej księgą wieczystą nr (...) o wartości 9.726 zł;

- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności nieruchomości położonej w Z., składającej się z działek nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...) o wartości 24.393 zł;

- udział wynoszący 1/2 części samochodu marki S. (...) o nr rej. (...) o wartości 7.050 zł (okoliczność bezsporna),

- środki pieniężne zgromadzone w Banku (...) S.A. w W. na rachunku bankowym o nr (...) w kwocie 666,81 zł.

Koszty poniesione przez żonę spadkodawcy J. L. (1) związane z jego pochówkiem to: 3100,01 zł na nagrobek wraz z montażem, 1850,00 zł na kucie liter montaż na nagrobku, 17,00 zł opłata skarbową, 247,00 zł – opłata na rzecz (...), 2147,00 zł – opłaty na rzecz (...) (za nienaruszalność grobu, korzystanie z kaplicy, pochówek, udostępnienie terenu cmentarza na czas pogrzebu, postawienie krzyża) oraz 3.790,00 zł tytułem opłat na rzecz zakładu pogrzebowego. Z tytułu zasiłku pogrzebowego J. L. (1) otrzymała 6406,16 zł.

Ustalił dalej Sąd, że mieszkania przy ul. (...) w K. małżonkowie L. nabyli w stanie deweloperskim za łączną cenę 625.520,36 zł. z przeznaczeniem dla ich wspólnych dzieci. Na zakup tych lokali w kwietniu 2008 roku pobrali kredyt w (...) Bank (...) SA w G. w kwocie 220.000 zł, który został zabezpieczony hipoteką łączną ustanowioną na obu lokalach. W chwili śmierci J. L. (2) do spłaty z tytułu kredytu pozostała kwota 129.184,85 zł. Pozwani dokonali dalszej spłaty kredytu w zakresie kwoty 82.884,71 zł. Prace wykończeniowe w lokalach prowadzili pozwani A. L. (2) i K. L. z własnych środków i przy nieznacnej pomocy rodziców. Zakończyły się one przed śmiercią spadkodawcy.

Umową majątkową małżeńską z dnia 17 stycznia 1986 r. spadkodawca i jego żona J. L. (1) rozszerzyli wspólność majątkową małżeńską na wszystkie składniki majątku nabyte przed zawarciem związku małżeńskiego przez każdego z nich.

J. L. (2) uprzednio na podstawie aktu własności ziemi z dnia 8 grudnia 1980 r. nabył prawo własności działek nr (...) położonych w Z. o łącznej pow. 0,2274 ha. Dla działek tych założono księgę wieczystą KW nr (...) na rzecz J. L. (2). J. L. (2) wnioskuje o wpis do KW (...) swojej żony na podstawie w/w umowy o rozszerzeniu wspólności majątkowej małżeńskiej jako współwłaściciela działki nr (...). Do księgi wieczystej KW nr (...) prowadzonej dla działki nr (...) J. L. (1) została ostatecznie wpisana jako współwłaścicielka 1/2 części została wpisana na podstawie umowy darowizny z dnia 10 maja 1995 r. W dacie zawarcia związku małżeńskiego z J. L. (1) działka w Z. była niezabudowana. Pozwolenie na budowę uzyskano w 1994 roku, a budowa zakończyła się w roku 2000. Część środków na budowę domu pochodziła z książeczki mieszkaniowej J. L. (1) i od jej rodziców.

Umową z dnia 7 grudnia 1994 r. małżonkowie L. którym przysługiwało spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu przy ul. (...) w K. darowali: J. L. (4) żonie, a J. L. (1) samej sobie z zaznaczeniem, iż prawo to będzie objęte wyłącznie majątkiem odrębnym J. L. (1). Wartość rynkowa tego lokalu wynosi 316.725 zł.

W 1968 roku spadkodawca zawarł związek małżeński z J. L. (3), zakończył się on orzeczeniem rozwodu bez orzekania o winie stron wyrokiem z dnia 08.02.1977 roku. W wyniku podziału majątku dorobkowego orzeczonego przez Sąd Janina L. otrzymała prawo do wkładu mieszkaniowego związanego z mieszkaniem spółdzielczym (lokatorskim) przy ul. (...) oraz wyposażenie tego mieszkania o łącznej wartości 68.300 zł. spadkodawca natomiast otrzymał samochód osobowy F. (...). o wartości 80 000,00 zł oraz 483 dolary amerykańskie. W 2004 roku J. L. (3) przekształciła lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego przy ul. (...) na własnościowe prawo do lokalu a następnie umową darowizny z 9 września 2004 r. darowała je swej córce A. L. (1).

Pismem z dnia 29 kwietnia 2013 roku doręczonym 8 maja 2013 roku powódka wezwała pozwanych solidarnie do zapłaty kwoty .922 zł tytułem zachowku po J. L. (2) w terminie 1 tygodnia od daty otrzymania pisma.

Po rozwodzie z pierwszą żoną spadkodawca utrzymywał kontakty ze swoimi córkami z pierwszego małżeństwa w kontakty te nie była jednak zaangażowana nowa rodzina spadkodawcy. W czasie choroby spadkodawcy powódka odwiedzała ojca w szpitalu, unikała jednak kontaktów z drugą rodziną ojca. Spadkodawcą opiekowała się żona i dzieci z drugiego małżeństwa.

Stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dokumentów urzędowych i prywatnych, których autentyczność nie budziła wątpliwości, zeznań świadków i częściowo zeznań stron, a także na podstawie opinii biegłego sądowego.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd uznał, że powództwo jest częściowo uzasadnione.

Powołując jako podstawę prawną art. 991 §1 k.c. normujący instytucję zachowku Sąd wskazał, że powódka jako córka spadkodawcy jest w kręgu osób uprawnionych do zachowku po nim. Z tytułu dziedziczenia ustawowego powódce przysługiwał udział w spadku w wysokości 3/16 części. W dacie otwarcia spadku powódka była pełnoletnia i nie była niezdolna do pracy, zatem należny jej zachówek wynosi 3/32 części ($3/16 \times 1/2$).

Na podstawie testamentu powódka otrzymała udział w spadku wynoszący 7295/7000028 części. Wartość tego udziału spadkowego nie była równoważna należnemu zachowkowi zatem powódce przysługiwało przeciwko pozwanym J. L. (1), A. L. (2) i K. L. roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku, której nie otrzymała w żadnej innej postaci (darowizny, powołania do spadku czy zapisu) na podstawie art. 991 § 2 k.c. Podstawą wymiaru zachowku jest czysta wartość spadku stanowiąca różnicę między stanem czynnym spadku, czyli wartością wszystkich praw należących do spadku, według ich stanu z chwili otwarcia spadku i cen chwili orzekania o zachowku, a stanem biernym czyli sumą długów spadkowych, z pominięciem długów wynikających z zapisów i poleceń.

Stan czynny spadku określił Sąd Okręgowy na kwotę 657.813,40 zł, wskazując, że w skład spadku wchodziły:

- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności zabudowanej nieruchomości położonej w Z., składającej się z działki nr (...) o wartości 297.589 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny położony przy ul. (...) w K., o wartości 177.913 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny położony przy ul. (...) w K. o wartości 131.083 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności równej 1/56 części nieruchomości stanowiącej lokal o innym przeznaczeniu niż mieszkalne – garaż (...) o wartości 9.726 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności równej 1/56 części nieruchomości stanowiącej lokal o innym przeznaczeniu niż mieszkalne – garaż (...) o wartości 9.726 zł;
- udział wynoszący 1/2 części we współwłasności nieruchomości położonej w Z., składającej się z działek nr (...) o wartości 24.393 zł;
- udział wynoszący 1/2 części samochodu marki S. (...) o nr rej. (...) o wartości 7.050 zł (okoliczność bezsporna),
- środki pieniężne zgromadzone w Banku (...) S.A. w W. na rachunku bankowym o nr (...) w kwocie 666,81 zł.

Stan bierny spadku zamyka się kwotą 69.806,43 zł, na którą składa się połowa zadłużenia w banku z tytułu zaciągniętego przez małżonków kredytu czyli kwota 64.592,42 zł ($129\ 184,85/2$) oraz koszty pogrzebu J. L. (2) pomniejszone o uzyskany zasiłek pogrzebowy 5.214,00 zł.

Zatem stan czysty spadku wyniósł 588.006,96 zł.

Obliczając zachówek należy do spadku doliczyć dokonane przez spadkodawcę darowizny na rzecz spadkobierców, i to niezależnie od tytułu powołania do spadku (ustawa, testament) jak i tego, czy spadkobierca obdarowany jest jednocześnie osobą uprawnioną do zachowku. Nie dolicza się darowizn drobnych, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób nie będących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku (art. 994 § 1 k.c.).

Powódka domagała się doliczenia darowizny udziału 1/2 w nieruchomości położonej w Z. (dz. (...)) mającej być dokonaną na rzecz J. L. (1) na podstawie umowy rozszerzenia wspólności majątkowej małżeńskiej z dnia 17.01.1986 roku oraz umowy darowizny z dnia 10.05.1995 roku.

W ocenie Sądu pierwszej instancji umowy rozszerzającej wspólność majątkową małżeńską nie można zakwalifikować jako przysporzenia pod tytułem darmym. Umowa miała bowiem charakter wzajemny - małżonkowie bowiem wzajemnie darowali na swoją rzecz składniki swoich majątków osobistych. Ze strony J. L. (1) do majątku wspólnego weszły między innymi, środki finansowe i rzeczowe przekazane z jej majątku osobistego na budowę domu w Z.. z jej majątku osobistego na budowę domu w Z.. Środki te umową rozszerzającą wspólność majątkową z dnia 17.01.1986 roku weszły do majątku wspólnego małżonków i tym samym nie mogły stanowić nakładu z majątku osobistego J. L. (1) na majątek wspólny. Nie wykazała więc powódka, aby umowa rozszerzająca wspólność majątkową zawarta została pod tytułem darmym. Dlatego też przysporzenia dokonane na podstawie tej umowy w zakresie praw własności nieruchomości położonej w Z. a stanowiącej działkę nr (...) nie można traktować jako darowizny doliczanej do spadku.

Stwierdził dalej Sąd, że do spadku należało natomiast doliczyć darowiznę uczynioną przez spadkodawcę na majątek osobisty J. L. (1) 1/2 własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego przy ul. (...) w K. o wartości 316.725 zł.

Po doliczeniu do stanu czystego spadku wartości darowizny (158.362,50 zł) wartość substratu zachowku wyniosła 746.369,46 zł. Powódce przysługuje zachówek w wysokości 3/32 części, zatem wartość należnego zachowku to kwota 69.972,14 zł. z tytułu powołania do spadku powódka otrzymała majątek wart 6.098,25 zł, a zatem do zasądzenia tytułem uzupełnienia zachowku pozostała kwota 63.873,89 zł.

Spadkobiercy do chwili działu spadku ponoszą za długi spadkowe odpowiedzialność solidarną (art. 1034 § 1 k.c.). Po J. L. (2) dział spadku został przeprowadzony, a więc każdy z pozwanych ponosi odpowiedzialność za zachówek stosownie do wielkości swojego udziału. A zatem A. L. (2), który odziedziczył spadek w 308159/7000028 części odpowiada za zapłatę zachowku co do kwoty 28.161,92 zł, K. S., która odziedziczyła spadek w 254358/7000028 części odpowiada za zapłatę zachowku co do kwoty 23.245,17 zł, pozwani K. S. i A. L. (2) odpowiadają solidarnie jako spadkobiercy J. L. (1) która odziedziczyła spadek w 108331/7000028 części za zapłatę zachowku w kwocie 9.900,11 zł

Zarzut nadużycia prawa przez powódkę uznał Sąd za nieudowodniony. Zwrócił też Sąd uwagę, że ustawodawca przewidział instytucje uznania spadkobiercy za niegodnego (art. 928 k.c.) oraz wydziedziczenia (art. 1008 k.c.) które służą usunięciu niezgodności w sferze wartości i poczucia sprawiedliwości pomiędzy formalnym uprawnieniem spadkobiercy do zachowku a okolicznościami konkretnej sprawy wynikającymi ze stosunków pomiędzy spadkodawcą a spadkobiercą. J. L. (2) powódki natomiast nie tylko nie wydziedziczył, ale powołał ją do części spadku, co oznacza, że nie oceniał jej negatywnie. Nie można też przyjąć, jak chcą tego pozwani, że powódka została zaspokojona z tytułu zachowku, ponieważ spadkodawca pozostawił po rozwodzie mieszkanie powódce i jej matce. Przede wszystkim majątek jaki przypadł matce powódki po rozwodzie stanowił jej majątek, a nie powódki. Okoliczność, że w późniejszych latach powódka otrzymała w darowiznie od matki przekształcone już na własnościowe prawo do lokalu nie oznacza, że było to przysporzenie kosztem majątku spadkodawcy.

Odsetki Sąd zasądził na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. od daty wyrokowania mając na uwadze, że wysokość zachowku została ustalona według cen aktualnych.

Dalej idące powództwo Sąd uznał za nieuzasadnione i je oddalił.

O kosztach Sąd orzekł na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. i 100 k.p.c. według zasady stosunkowego rozdziału kosztów. Powódka wygrała w 47% a pozwani w 53% i w takiej proporcji nastąpiło rozdzielenie kosztów.

O niepokrytych przez strony kosztach orzekł Sąd na podstawie art. 113 ust. 1 i 2 pkt 1) ustawy z dnia 25 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i strony zostały nimi obciążone proporcjonalnie do stopnia wygrania i przegrania sprawy.

Apelację od wyroku wniosła powódka, zaskarżając wyrok w zakresie w jakim Sąd powództwo oddalił i w zakresie kosztów (pkt IV, V, VI, VII i VIII).

Zarzuciła powódka:

- naruszenie prawa materialnego, a to art. 993 kc w zw. z art. 888 § 1 kc poprzez błędną jego wykładnię polegającą na przyjęciu, iż jako darowizna na gruncie art. 993 kc może być traktowana wyłącznie umowa nazwana, o której mowa w art. 888 § 1 kc,
- naruszenie prawa materialnego, a to art. 481 § 1 kc w zw. z art. 455 kc w zw. z art. 995 kc poprzez ich niewłaściwe zastosowanie, polegające na zasądzeniu na rzecz powódki odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia wydania wyroku,
- błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, iż spadkodawca na podstawie umowy rozszerzającej wspólność majątkową małżeńską z 17 stycznia 1986 roku uzyskał jakąkolwiek korzyść kosztem majątku J. L. (1),
- przyjęciu, iż wartość stanu czynnego spadku wynosi 657.813,40 zł, podczas gdy prawidłowa kwota to 658.146,80 zł,
- błąd w ustaleniach faktycznych polegający na pominięciu okoliczności, że mieszkanie przy ul. (...) w K. zostało zakupione przez J. L. (2) w 1982 r. przed zawarciem związku małżeńskiego z J. L. (1), a więc stanowiło jego majątek odrębny.

Wniosła powódka o zmianę wyroku i zasądzenie na rzecz powódki od pozwanego A. L. (2) kwoty 46.948,61 zł, od pozwanej K. S. kwoty 38.751,92 zł i solidarnie od obojga pozwanych kwoty 16.504,43 zł, wszystkie kwoty z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 21 maja 2013 r. do dnia zapłaty i o rozstrzygnięcie o zwrocie kosztów procesu oraz ściągnięcie od powódki kosztów sądowych na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Krakowie wg, norm przepisanych tj. proporcjonalnie do oddalonej części powództwa.

Po rozpoznaniu apelacji Sąd Apelacyjny ustalił i zważył co następuje:

Apelacja powódki w części zasługuje na uwzględnienie.

Podstawową kwestią wymagającą rozstrzygnięcia, a będącą sporną pomiędzy stronami jest czy umowa majątkowa małżeńska rozszerzająca wspólność majątkową pomiędzy spadkodawcą, a jego żoną J. L. (1) w okolicznościach niniejszej sprawy może być zakwalifikowana jako przysporzenie pod tytułem darmym, a w konsekwencji czy może być potraktowana na równi z umową darowizny w zakresie obowiązku doliczenia do spadku przysporzenia jakie małżonek uzyskał na skutek zawarcia tej umowy.

Powódka domagała się doliczenia do spadku przysporzeń jakie uzyskała na podstawie tej umowy J. L. (1).

Sąd pierwszej instancji stanowiska takiego nie podzielił, stwierdzając, że umowy rozszerzającej wspólność majątkową małżeńską w okolicznościach sprawy nie można zakwalifikować jako przysporzenia pod tytułem darmym. Umowa miała bowiem charakter wzajemny, małżonkowie wzajemnie darowali na swoją rzecz składniki swoich majątków osobistych. J. L. (1) przekazała środki finansowe i rzeczowe ze swojego majątku na budowę domu w Z.. Dlatego w ocenie Sądu przysporzenie na podstawie tej umowy w zakresie prawa własności nieruchomości położonej w Z., a stanowiącej działkę oznaczona wówczas nr (...) nie można potraktować jako darowizny doliczonej do spadku.

W ocenie Sądu Apelacyjnego taka ocena umowy rozszerzającej wspólność majątkową małżeńską pomiędzy małżonkami L. nie znajduje uzasadnienia. Sąd Apelacyjny podziela pogląd, że przesunięcia między majątkami małżonków i przysporzenia mogą następować nie tylko na podstawie umowy darowizny, ale także przez rozszerzenie wspólności majątkowej małżeńskiej, zwłaszcza wtedy kiedy na skutek zawarcia takiej umowy korzyść odnosi przede wszystkim jeden z małżonków.

Z art. 888 kc wynika, że istotą umowy darowizny jest zobowiązanie się darczyńcy do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Zatem darowiznę od innych czynności wyróżnia to, że jej celem jest nieodpłatne przysporzenie obdarowanemu korzyści. Dla zakwalifikowania umowy jako darowizny nie jest konieczne by świadczenie darczyńcy było w 100 procentach bezpłatne. Świadczy o tym chociażby to, że darowizna na podstawie art. 893 kc może być obciążona poleceniem. Także w wyroku z dnia 21 marca 1973 roku III CRN 40/73 OSNCP 1974/2/26 Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że darczyńcy wolno obciążyć drugą stronę umowy darowizny obowiązkiem spełnienia oznaczonego świadczenia na rzecz osoby trzeciej. Do zawarcia umowy darowizny dochodzi w każdym wypadku gdy wartość świadczenia darczyńcy jest znacznie wyższa od wartości świadczenia obdarowanego. Ponadto dla oceny czy umowa ma cechy darowizny decydujące znaczenie ma zamiar darczyńcy. O ile zamiarem darczyńcy jest wzbogacenie obdarowanego kosztem majątku darczyńcy można mówić o darowiznie.

Oceniając umowę majątkową małżeńską jaką zawarł spadkodawca z żoną J. L. (1) zwrócić należy uwagę, że poza oświadczeniem małżonków o rozszerzeniu wspólności majątkowej na wszystkie majątki nabyte przed zawarciem związku małżeńskiego przez każdego z nich, w umowie znajduje się także oświadczenie małżonków, że nie mają żadnych nieruchomości, a tylko spółdzielcze własnościowe mieszkanie. Wprawdzie nie określono bliżej tego mieszkania, ale nie ulega wątpliwości, że chodzi o lokal przy ulicy (...), który spadkodawca nabył przed zawarciem małżeństwa z J. L. (1). Nie może więc być również wątpliwości, że celem zawarcia tej umowy było to, by owo mieszkanie weszło do majątku wspólnego małżonków. Trzeba jednakże także pamiętać, że w czasie kiedy małżonkowie L. zawarli umowę rozszerzającą wspólność majątkową małżeńską J. L. (2) był także właścicielem niezabudowanej działki w Z.. Odnośnie tej działki na podstawie wymienionej umowy sąd wieczystoksięgowy nie ujawnił prawa własności na rzecz J. L. (1), spadkodawca wobec tego udział w tej działce umową z dnia 10 maja 1995 r. darował żonie i na tej podstawie wpisana została jako właściciel do 1/2 części. Dla rozstrzygnięcia jednakże bez znaczenia jest na jakiej podstawie J. L. (1) stała się współwłaścicielką nieruchomości, a to czy na podstawie umowy rozszerzającej wspólność majątkową, czy na podstawie umowy darowizny.

Nie ma więc Sąd wątpliwości, że zarówno w przypadku umowy majątkowej małżeńskiej jak i umowy darowizny zamiarem spadkodawcy było dokonanie przysporzenia na rzecz żony w taki sposób, by stała się współwłaścicielką majątku osobistego spadkodawcy nabytego przez niego przed zawarciem małżeństwa czyli wzbogacenie żony kosztem własnego majątku. Brak jest natomiast podstaw do przyjęcia, że również J. L. (1) posiadała jakiś majątek, który na skutek zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej stał się udziałem spadkodawcy. Wskazywano jedynie na książeczkę mieszkaniową, z której środki w późniejszym czasie przeznaczone zostały na budowę domu w Z.. Wskazywana kwota była jednak jedynie niewielką częścią w porównaniu z korzyścią jaką odniosła J. L. (1). Ewentualne późniejsze nakłady rodziców J. L. (1) na budowę domu w Z. dla oceny charakteru umowy majątkowej małżeńskiej nie mają znaczenia.

W konsekwencji na równi z umową darowizny należy potraktować umowę, którą małżonkowie L. rozszerzyli wspólność majątkową małżeńską także na składniki nabyte przed zawarciem małżeństwa, co oznacza, że do wartości spadku na podstawie art. 993 kc należy doliczyć także wartość udziału (połowy) we własnościowym prawie do lokalu jaki nabyła J. L. (1) na skutek zawarcia umowy rozszerzającej wspólność majątkową, a nie tylko wartość drugiej połowy, którą darował jej spadkodawca na podstawie umowy darowizny z dnia 7 grudnia 1994 r., a także wartość udziału 1/2 części w niezabudowanej działce w Z..

W związku z powyższym Sąd Apelacyjny dopuścił dowód z opinii biegłego ds. szacowania nieruchomości na okoliczność określenia wartości niezabudowanej działki nr (...) położonej w Z. i na podstawie opinii opracowanej przez biegłą E. H. ustalił iż wartość tej działki w stanie niezabudowanym wg poziomu cen na grudzień 2017 roku wynosi 254.684 zł (k. 539 - 551). Do opinii tej żadna ze stron nie wniosła zarzutów.

W konsekwencji do wartości stanu czystego spadku (wartość majątku spadkowego minus wartość długów) należało doliczyć jako darowizny sensu stricte i darowizny w postaci przysporzeń uczynionych przez spadkodawcę na rzecz żony wartość lokalu przy ulicy (...) w K. w całości - 316.725 zł oraz wartość niezabudowanej działki w Z. w połowie -

127.342 zł (1/2 z 254.684 zł). wartości te określone zostały wg stanu z chwili dokonania darowizny, a wg cen z chwili ustalania zachowku.

Także składniki majątku spadkowego wycenione zostały wg podobnej zasady a więc wg stanu z chwili otwarcia spadku, a cen z chwili ustalania zachowku.

Substrat zachowku wynosi więc 1.032.073,96 zł. Powódka na podstawie ustawy nabyłaby spadek w udziale 3/16, zachówek natomiast przysługuje jej w połowie wartości tego udziału czyli 3/32 części (art. 991 § 1 kc), co odpowiada kwocie 96.756,93 zł. Na podstawie testamentu powódka nabyła spadek o wartości 6.098,25 zł, zatem zachówek powinien zostać uzupełniony kwotą 90.658,68 zł.

Zgodnie z art. 1034 § 1 kc do chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe. Po J. L. (2) dział spadku został przeprowadzony zatem pozwani odpowiadają każdy w stosunku do udziału w spadku jaki nabył. A zatem A. L. (2), który nabył spadek w 308.159/700.028 częściach odpowiada za zapłatę zachowku w kwocie 39.908,77 zł, K. S., która nabyła spadek w 254.358/700.028 częściach odpowiada za zapłatę zachowku w kwocie 32.941,19 zł, oboje pozwani też odpowiadają solidarnie jako spadkobiercy J. L. (1), która nabyła spadek w 108.331/700.028, za zapłatę kwoty 14.029,61 zł.

Za nieuzasadniony natomiast uznał Sąd Apelacyjny zarzut naruszenia art. 481 § 1 kc w zw. z art. 455 kc poprzez niewłaściwe ich zastosowanie i zasądzenie odsetek od daty wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji. Zgodnie z art. 481 § 1 kc jeżeli dłużnik spóźnia się ze spełnieniem świadczenia wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie. Art. 455 kc zaś stanowi, że jeśli termin świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania.

Powódka domagała się zasądzenia odsetek od dnia 14 maja 2013 roku, a więc od dnia kiedy pozwani odebrali wezwanie do zapłaty zachowku.

Tak określone żądanie zasądzenia odsetek w sprawie o zapłatę zachowku nie jest jednak uzasadnione. Istotną okolicznością bowiem jest ustalenie wartości majątku spadkowego i wartości darowizny jakie podlegają doliczeniu do spadku. Wartości te natomiast są określane wg stanu wycenianych składników na dzień otwarcia spadku czy dokonania darowizny, ale wg cen z chwili ustalania zachowku. Uzasadnia to przyjęcie, że odsetki należne są więc od daty wyrokowania, bowiem wówczas następuje ustalenie zachowku. Wycena składników wg cen z chwili ustalenia zachowku i zasądzenie odsetek za okres przed tą datą prowadziłoby do nieuzasadnionego wzbogacenia osoby uprawnionej do zachowku.

Podziela zatem Sąd Apelacyjny stanowisko Sądu pierwszej instancji, że skoro wysokość zachowku ustalona została wg cen aktualnych odsetki należne są od daty wyrokowania.

Zmiana wysokości zasądzonych kwot musiała także skutkować zmianą rozstrzygnięć o kosztach procesu tak pomiędzy stronami jak i tych należnych Skarbowi Państwa.

Ostatecznie powódka wygrała proces w 2/3, a pozwani w 1/3, zatem w takiej proporcji na podstawie art. 100 kpc należało rozliczyć koszty i obciążyć strony kosztami nieuiszczonymi. Każdy z pozwanych winien więc zwrócić powódce koszty w wysokości 1.103 zł, zaś koszty nieuiszczone na rzecz Skarbu Państwa pozwani i powódka powinni ponieść w równych częściach po 1/3 (po 4.292,73 zł), przy czym od powódki należna kwotę należało pobrać z zasądzonego roszczenia.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 kpc częściowo zmienił zaskarżony wyrok, a w pozostałym zakresie na podstawie art. 385 kpc apelację powódki oddalił.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd również orzekł na podstawie art. 100 kpc. W postępowaniu apelacyjnym powódka wygrała w 63%, a pozwani w 37%. W takim też stosunku rozliczone zostały koszty sądowe związane z tym postępowaniem tak pomiędzy stronami jak i te nieuiszczone należne Skarbowi Państwa. Przy czym nakazanie

ściągnięcia nieuiszczonej opłaty od apelacji nastąpiło na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie, a w zakresie wydatków poniesionych na opinię w postępowaniu apelacyjnym na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w Krakowie.

SSA Teresa Rak SSA Andrzej Struzik SSA Paweł Czepiel